

*Шилінська І. Ф.,**кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри іноземних мов**та інформаційно-комунікаційних технологій**Західноукраїнського національного університету**Штохман Л. М.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри іноземних мов**та інформаційно-комунікаційних технологій**Західноукраїнського національного університету*

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. У статті розглядається проблема формування умінь і навичок науково-технічного перекладу майбутніх філологів. Її метою є визначення груп вправ та форм аудиторної діяльності для навчання усного та письмового перекладу. Будь-яка система вправ розробляється з метою організації ефективного процесу засвоєння необхідного навчального матеріалу. Формування певної навички чи вміння відбувається в процесі виконання повторюваних операцій і дій, виконання спеціально розроблених вправ. Гнучкість та стійкість навички забезпечує можливість її функціонування в будь-яких мовленнєвих ситуаціях з використанням нового мовленнєвого матеріалу. Основними перепонами, які виникають у процесі перекладу науково-технічних текстів, є труднощі, що пов'язані з точною передачею смислових значень термінологічних одиниць галузі. Окреслено проблеми, що виникають у студентів під час усного та письмового перекладу науково-технічної літератури. Виокремлено необхідні навички усного перекладу науково-технічних текстів. Зазначено, що формування означених навичок передбачає розвиток загальнопсихологічних механізмів перекладацької діяльності. Саме тому сьогодні актуальним постає завдання пошуку відповідних освітніх технологій навчання науково-технічному перекладу та навчально-методичного забезпечення їх реалізації. Запропоновано три групи вправ для навчання усного науково-технічного перекладу: підготовчі, операційні, інтерпретаційні, які спрямовані відповідно на розвиток перцептивних здібностей і пам'яті студентів, на формування навичок усного перекладу та на розвиток умінь усного перекладу. Для успішного здійснення перекладу науково-технічних текстів важливо найточніше передати їх сутнісний зміст. Для цього студенти повинні знати основні прийоми і способи перекладу та застосовувати їх на практиці. Означено фактори, що визначають особливості усного і письмового видів перекладу. Проаналізовано основні форми письмового перекладу науково-технічної літератури: повний переклад, анотаційний, реферативний. Окреслено можливості групової та індивідуальної роботи під час здійснення письмового перекладу. Робота у групі є формою спільного навчання, яке має своєю метою покращення вмінь критичного мислення та розвитку навичок редагування. Спонукання студентів вчитись один від одного – головна мета в організації студентів у малі групи. Саме тому спеціалісти радять поєднувати в групи

студентів з гіршими і кращими результатами, щоб перші мали змогу покращити свої результати володіння мовою.

Ключові слова: науково-технічний переклад, уміння, навички, система вправ.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві розвиток міжкультурної співпраці у галузі науки і техніки призводить до збільшення кількості міжнародних контактів між фахівцями і науковцями різних країн. Успішність міжкультурного діалогу як усного, так і письмового, визначає результати міжнародної науково-професійної діяльності. У центрі уваги при цьому є мовленнєво-розумова діяльність людей.

Розуміння іноземної мови як засобу міжнародного науково-технічного співробітництва стимулює пошук нових підходів до організації процесу навчання майбутніх перекладачів, зокрема формування їх перекладацької компетенції.

Особливого значення сьогодні набуває науково-технічний переклад як один із найбільш актуальних видів галузевого перекладу. Основними труднощами, які виникають у процесі перекладу науково-технічних текстів, є труднощі, що пов'язані з точною передачею смислових значень термінологічних одиниць галузі. Досить часто перекладачу необхідно вибрати найбільш оптимальний еквівалент терміна з-поміж синонімічних одиниць. Це можливо лише коли перекладач розуміє сутність тексту оригіналу. Саме тому сьогодні актуальним постає завдання пошуку відповідних освітніх технологій навчання науково-технічному перекладу та навчально-методичного забезпечення їх реалізації.

Актуальні питання методики викладання перекладу висвітлюють у своїх працях провідні вітчизняні і зарубіжні вчені (Т. Ганічева, А. Ольховська, Є. Червінко, R. Bell, A. Duff, P. Kaye). Основні проблеми науково-технічного перекладу, особливості його навчання, граматичні та лексичні труднощі перекладу розглядаються у працях В. Карабана, А. Коваленко, Л. Черноватого, F. Kruger, M. Olohan. Утім, незважаючи на низку досліджень означена проблема залишається недостатньо висвітленою у лінгводидактиці. Передусім, це стосується недосконалої розробки системи вправ для формування умінь і навичок перекладу науково-технічної літератури.

Отож, метою статті є визначення груп вправ та форм аудиторної діяльності для навчання перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомий вчений у галузі перекладознавства Алан Даф (Alan Duff) стверджує, що оскільки переклад вимагає гнучкості, коли читач шукає найбільш відповідне слово, точності і чіткості, щоб передати те, що закладено в оригіналі, за своєю природою переклад це один із видів комунікативної діяльності, завданням якої є як найточніше передати зміст, використовуючи всі можливі засоби комунікації [1].

З-поміж необхідних навичок усного перекладу науково-технічної літератури можна виокремити такі: *сприйняття інішомовної інформації; здійснення лексико-семантичних та синтаксичних трансформацій; перехід з однієї мови на іншу; осмислення та інтерпретація інішомовної інформації*. Формування означених навичок передбачає розвиток загальнопсихологічних механізмів перекладацької діяльності, а саме: сприйняття інформації, її осмислення та розвитку пам'яті.

Як стверджує Пол Кей (Paul Kaye), ключовим елементом у виконанні вправ на переклад є те, як їх сприймають студенти. Важливо обговорити питання, які можуть виникнути в процесі такої діяльності. Якщо заняття цікавить студентів і вони прагнуть навчитись більше, варто заохочувати їх до глибшого, додаткового вивчення особливостей перекладу [2].

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізувавши підходи науковців [3, 4, 5] до проблеми складання вправ, принципи та критерії побудови системи вправ для навчання перекладу, вважаємо за доцільне для формування умінь і навичок усного перекладу у студентів запропонувати такі вправи: *підготовчі*, для розвитку перцептивних здібностей студентів та розвитку пам'яті; *операційні*, для формування навичок усного перекладу; *перекладацькі (інтерпретаційні)*, для розвитку умінь усного перекладу.

Підготовчі вправи містять групи вправ на сприйняття інформації, на розвиток мнемонічних здібностей, на сприйняття термінологічної лексики.

Під час виконання *підготовчих вправ* перевіряються загальнономвні знання студентів та їх рівень оволодіння галузевою термінологією. Увага акцентується на здатності студентів сприймати смислові значення слів, словосполучень, повідомлень актуальної галузі та запам'ятовувати їх для наступної інтерпретації. Основна увага зосереджується на розвитку здатності студента здійснювати порівняльний аналіз функціонування термінологічних слів і словосполучень у мові оригіналу та перекладу з метою визначення смислового значення термінів та їх адекватного вживання під час перекладу.

До *операційних вправ* відносимо вправи на здійснення *лексико-семантичних трансформацій; на здійснення синтаксичних трансформацій та вправи на формування навичок переходу з однієї мови на іншу*. Будь-який процес діяльності передбачає певний алгоритм дій, тобто для того, щоб виконувати певні дії, потрібно знати як це робити, володіти відповідними методами і прийомами. Для успішного здійснення перекладу науково-технічних текстів важливо найточніше передати їх сутнісний зміст. Для цього студенти повинні знати основні прийоми і способи перекладу та застосовувати їх на практиці.

Під час виконання *операційних* вправ відбувається формування навичок усного перекладу. Група вправ на *лекси-*

ко-семантичні перекладацькі трансформації містить наступні *вправи*: передати значення слова чи словосполучення тексту оригіналу за допомогою варіативного синонімічного відповідника, контекстуальної заміни, калькування, транскодування, описового чи антонімічного перекладу. До групи вправ на здійснення *синтаксичних трансформацій* входять вправи на трансформацію структури речення тексту оригіналу під час його перекладу рідною мовою, а також *трансформаційне читання*. Студенти читають частину тексту українською або англійською мовою і передають його смисл. При цьому текст вони не перекладають.

Перекладацькі (інтерпретаційні) вправи спрямовані на розвиток умінь усного перекладу з аркуша та послідовного перекладу. До *перекладацьких (інтерпретаційних)* вправ входять такі групи: *вправи на осмислення тексту повідомлення, вправи на розвиток механізму ймовірного прогнозування, вправи на усний послідовний переклад*.

З позиції семіосоціопсихологічного підходу «ефект діалогу» або смисловий контакт у процесі комунікативної (текстової) діяльності можливий лише на основі ідентифікації (самоотождження) суб'єкта цієї діяльності з проблемною ситуацією інших суб'єктів [6]. Отже, ефективність перекладацької діяльності обумовлюється значною мірою і семіосоціопсихологічними особливостями самого перекладача. З-поміж таких особливостей виокремимо рівень пізнавально-комунікативних умінь, фонових знань, інтелектуально-мисленнєвої і сенсорно-інтуїтивної активності та готовності до адекватної інтерпретації смислової інформації тексту оригіналу. Практична реалізація алгоритму смислоутворення у процесі усного перекладу залежить від оволодіння перекладачем інтелектуально-мовленнєвими механізмами, зокрема, семантичної гнучкості, ймовірного прогнозування, інтерпретації та продукування змісту інформації.

Особливості усного і письмового видів перекладу визначаються низкою різноманітних факторів, а саме: психологічними і психолінгвістичними механізмами; жанровістю тексту, який перекладається; умовами, за яких відбувається усний чи письмовий переклад. Усний переклад відбувається у складніших умовах, ніж письмовий і у перекладача немає достатньо часу для обдумування оптимального варіанту перекладу. Перекладач, який здійснює усний переклад, окрім філологічних знань і професійних умінь повинен володіти й такими особистісними якостями як добре розвинена пам'ять, чіткість дикції, швидкість реакції.

Під час виконання будь-якого галузевого перекладу окрім знання лексики та термінології відповідної галузі, перекладач повинен бути компетентним у предметній сфері її функціонування.

Для здійснення якісного галузевого перекладу необхідним є володіння термінологією актуальної галузі. Це передбачає здатність розпізнавати значення вузькогалузових та загальнонаукових термінів та використовувати відповідні еквіваленти під час перекладу. Адже, як відомо, навіть загальноновживані слова під час функціонування у професійному мовленні можуть набувати специфічного значення.

Успішна навчальна діяльність під час практичного заняття є гнучким процесом, що вимагає використання різних форм роботи зі студентами – поєднання індивідуальної, групової та колективної діяльності.

Робота у групі є формою спільного навчання, яке має своєю метою покращення вмінь критичного мислення, мовних та соціальних навичок. Заохочення студентів вчитись один від одного – першочергове завдання в організації студентів у малі групи.

У процесі перекладу під час обговорення відмінностей, а також спільних рис у мові оригіналу та перекладу студентам передусім вдається зрозуміти особливості взаємодії двох мов та труднощі, що викликані їх рідною мовою. За допомогою співставлення студенти можуть оцінити багатство обох мов, наприклад, у порівнянні метафор чи ідіом. Крім того під час такого виду діяльності студенти вивчають тематичний вокабуляр, опрацьовують певні аспекти граматики, особливості стилів тощо. Для багатьох студентів розвиток навичок перекладу означає природний і логічний перехід на вищий рівень володіння мовою, що є додатковим мотиваційним фактором.

Формування навичок письмового перекладу науково-технічних текстів передбачає передусім ознайомлення студентів з основними видами і формами письмового перекладу науково-технічної літератури. В основному вся література галузі (патенти, документація, інструкції) перекладається у формі повного письмового перекладу (full translation). Процес перекладу охоплює три стадії: сприйняття, розуміння, інтерпретація.

Метою анотаційного перекладу (annotated translation) є написання анотації тексту оригіналу (статті, книги, патенту) мовою перекладу. Основною метою такого перекладу є надати сутнісну (сміслову) характеристику першоджерела. Для цього перекладачеві необхідно прочитати весь текст, визначити основні положення, дати характеристику змісту і структури. Розмір анотації залежить від обсягу тексту, стилю і мети перекладу.

Реферативний переклад (summary or gist translation) здійснюється з метою короткого викладу змісту достатньо великого за об'ємом тексту оригіналу. Робота над реферативним перекладом складається з таких етапів: перегляд всього тексту для розуміння основної ідеї, відбір найбільш важливих частин для перекладу, читання виокремлених частин з метою визначення цілісності повідомлення, переклад визначених частин.

У процесі виконання письмового перекладу доцільно використовувати такі види навчальної діяльності на занятті:

- Робота в групах над перекладом різних частин тексту та об'єднання окремих частин у цілісний текст (повний переклад).
- Робота в групах над здійсненням перекладу короткого тексту, порівняння версій перекладу, його оцінювання самими учасниками та вибір найбільш точного відповідника.
- Переклад з рідної на іноземну мову та подальший зворотний переклад тексту. Предметом колективного обговорення можуть бути відмінності у результатах та пояснення їх причини.
- Редагування машинного перекладу.
- Виконання реферативного перекладу наукової статті, порівняння результатів перекладу.
- Написання анотації книги, дипломної роботи (бакалаврської, магістерської).

Означені види діяльності спрямовані на формування умінь повного письмового, анотаційного та реферативного перекладу, а також розвитку навичок редагування (машинний пере-

клад чи переклад виконаний іншими студентами). Крім того така робота сприяє розвитку аналітичного мислення студентів та знайомить з можливостями колективної перекладацької діяльності з наступним обговоренням та аналізом її результатів.

Узагальнюючи вищевказане можна зауважити, що оволодіння означеними умінями і навичками перекладу науково-технічної літератури під час виконання виокремлених груп вправ (підготовчих, операційних, інтерпретаційних) та з використанням групової та індивідуальної форм роботи для здійснення письмового перекладу допомагає досягти майстерності в перекладі і є ознакою високого рівня володіння мовою, тобто мотивуючим фактором для студентів.

Література:

1. Duff A. Bringing translation back into the language class. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/translation-activities-language-classroom> (дата звернення 03.10.2022).
2. Kaye P. Translation activities in the language classroom. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/translation-activities-language-classroom> (дата звернення 04.10.2022).
3. Ганічева Т.В. Методика навчання майбутніх філологів усного англійського двостороннього перекладу у галузі прав людини : дис ... кандидата пед. наук : 13.00.02. Харків, 2008. 182 с.
4. Ольховська О. Система вправ для навчання майбутніх філологів двостороннього синхронного перекладу // Іноземні мови. 2014. №1. С. 47–55.
5. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с.
6. Дридзе Т.М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации: проблемы семиосоциопсихологии / Т.М. Дридзе ; отв. ред. И.Т. Левыкин. М. : Наука, 1984. 268 с.

Shylynska I., Shtokhman L. Developing the skills of scientific and technical translation

Summary. The article deals with the problem of developing scientific and technical translation skills of future philologists. A group of exercises and forms of classroom activities for teaching oral and written translation are determined. Any system of exercises is developed in order to organize an effective process of assimilation of the necessary learning material. A required skill or ability is developed in the process of performing repeated operations and actions and specially designed exercises. The flexibility and stability of the skill provides the possibility of its functioning in any speech situations with the use of new speech material. The difficulties encountered by students during the oral and written translation of scientific and technical literature are outlined. The main difficulties that arise in the process of translating scientific and technical texts are the difficulties associated with the accurate transfer of the semantic values of the terminological units of the field. That is why today the task of finding appropriate educational technologies for teaching scientific and technical translation and educational and methodological support for their implementation is becoming urgent.

It is noted that the formation of translation skills involves the development of general psychological mechanisms of translation activity. Three groups of exercises are proposed for teaching oral scientific and technical translation: preparatory, operational, and interpretive, which are aimed at the development of students' perceptive abilities and memory, at the formation of oral translation skills, and at the development of oral translation skills, respectively.

The factors that determine the peculiarities of oral and written types of translation are identified. The main forms of written translation of scientific and technical literature are analyzed: full translation, summary, abstract. The possibilities of group and individual work during written translation are outlined. Group work is a form of collaborative learning that aims to improve critical thinking skills and develop editing skills.

Encouraging students to learn from each other is the main goal in organizing students into small groups. That is why specialists advise combining students with worse and better results into groups, so that the first ones have the opportunity to improve their language proficiency results.

Key words: scientific and technical translation, ability, skills, system of exercises.